

*Полуніна О. О.,**кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри цивільного процесу**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЕЛЕКТРОННІ ПЕТИЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА

Анотація. Стаття присвячена функціонуванню електронних петицій в Україні, як способу спілкування з Президентом України. Окрема увага присвячена законодавчому регулюванню сервісу через який можна звернутися з петиціями через спеціальний розділ вебсайта Офіційного інтернет-представництва за адресою petstson.president.gov.ua, його позитивним та негативним аспектам. Запропоновано шляхи удосконалення такої форми офіційного звернення. Ми живемо в цифрову еру, в той час, коли інтернет проникає у всі сфери суспільного життя, роблячи його більш прозорим та відкритим. Діджиталізація не обійшла і сферу політичного життя, започаткувавши так зване електронне врядування, що покликане економити час кожного громадянина, що витрачається на паперову тяганину у колах бюрократичного пекла, аби вирішити буденні проблеми різного рівня. Інакше кажучи, тепер можна не виходити з дому, в декілька «кліків», зробити рівно те ж саме, що і пройшовши з добрий десяток інстанцій. Особливо важливими такі інновації є для місцевого самоврядування [1, с. 38–40].

Одним з інструментів електронного самоврядування є електронна петиція. Вона являється не тільки електронним варіантом паперової петиції, котру від цифрували, вона є певним зверненням з конкретною проблемою, розміщене на спеціальній електронній платформі, де люди віддають свої голоси у разі підтримання положень петиції. В ній також містяться деякі рекомендації та вказівки, яких слід дотримуватись. За своєю суттю петиція є формальним письмовим запитом, який, підписується багатьма людьми. Запит направляється до влади для врегулювання певної проблеми, вказаної у тексті петиції.

Щоб Вашу петицію побачив Президент, вона повинна набрати 25 000 підписів за 3 місяці [2].

У статті здійснено аналіз електронних петицій як інструменту громадської участі та впливу на політичні процеси. Окреслено міжнародний досвід використання електронних петицій, звертаючи увагу на приклади успішних практик та виклики, з якими стикаються країни у процесі їх впровадження. У контексті України розглянуто діючу систему електронних петицій, визначено її переваги та недоліки. Зазначено, що електронні петиції сприяють збільшенню громадської активності, підвищенню прозорості та ефективності управління. Резюмовано, що для успішного впровадження електронних петицій в Україні необхідні політична воля, технологічні ресурси та громадська підтримка.

Ключові слова: електронна петиція, звернення громадян, ініціатор петиції, законодавство, комунікація.

Постановка проблеми. Електронні петиції як демократичний механізм взаємодії влади та суспільства нині практикуються у понад сімдесяті п'яти державах світу. Україна запровадила його лише у 2015 році. Зважаючи на те, що інститут електронних петицій цілком виправдав сподівання, які на нього

покладалися, як взаємодія влади і суспільства, вважаємо за необхідне наукове дослідження такої форми громадської участі та виявленні переваг та недоліків її функціонування.

Стан дослідження. Значний внесок у наукові дослідження щодо такого механізму взаємодії влади та суспільства в Україні такої як електронні петиції зробили такі вчені як: Белікова М., Афанасьєва В., Решота В. та інші.

Метою статті є дослідження законодавчого закріплення електронних петицій та використання сервісу petstson.president.gov.ua, визначення проблем, які виникають упродовж використання цього механізму та запропонування шляхів удосконалення сайту у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Електронна петиція – це звернення з тою чи іншою проблемою, яке розміщується на спеціальній електронній платформі, де люди віддають свої голоси у разі підтримання її положень.

Електронні петиції є одним із способів залучення громадян до політичного процесу та забезпечення їх участі в прийнятті рішень уряду. Ця форма громадського звернення здебільшого заснована на використанні електронних засобів зв'язку та інформаційних технологій, що дає змогу масово залучати громадян до обговорення та вирішення важливих питань суспільного життя [3, с. 168–169].

Міжнародний досвід електронних петицій свідчить про їх широке використання в різних країнах світу. Наприклад, у Великій Британії петиції, які набирають певну кількість підписів, обговорюються у парламенті. У Німеччині впроваджена система електронних петицій, яка дозволяє громадянам звертатися до Бундестагу з різними ініціативами. Також приклади успішного використання електронних петицій можна знайти у Фінляндії, Швеції, Швейцарії та інших країнах [4].

Україна також не залишається осторонь цього процесу. В 2015 році було прийнято Закон України «Про звернення громадян», який визначає правову основу для здійснення громадського контролю, включаючи електронні петиції. Згідно з цим законом, громадяни мають право створювати петиції та звертатися до державних органів з конкретними вимогами або пропозиціями. Українські електронні петиції функціонують на основі платформи «Електронна петиція», що розроблена спільно з Програмою реформування публічної адміністрації в Україні та Європейським Союзом. Ця платформа надає можливість громадянам створювати та підписувати електронні петиції онлайн. Після досягнення певної кількості підписів, петиція направляється до відповідного органу влади, який зобов'язаний розглянути її та надати відповідь [5].

Однак, необхідно відзначити, що українська система електронних петицій має свої виклики та обмеження. Деякі з них включають недостатню свідомість громадян про можливість

використання електронних петицій, недостатню популярність самої платформи, а також проблеми з вирішенням петицій та наданням зворотного зв'язку з боку владних органів.

У подальшому, для покращення ефективності електронних петицій в Україні, необхідно працювати над підвищенням освітньої компетентності громадян та розповсюдженням інформації про можливості використання петицій. Також слід забезпечити більшу прозорість та швидкість розгляду петицій, а також забезпечити зворотний зв'язок між громадянами та владними органами [6, с. 36].

Міжнародний досвід щодо електронних петицій вказує на широке використання цього інструменту у багатьох країнах світу. Ось деякі приклади:

1. Велика Британія: У Великій Британії електронні петиції грають важливу роль у політичному процесі. Якщо петиція набирає понад 10 000 підписів, уряд зобов'язаний розглянути її та надати офіційну відповідь. Якщо петиція набирає понад 100 000 підписів, вона може бути обговорена в парламенті.

2. Німеччина: У Німеччині діє система електронних петицій, відома як "E-Petitionen". Громадяни можуть створювати петиції та збирати підписи в Інтернеті. Якщо петиція набирає понад 50 000 підписів, вона може бути обговорена в Бундестазі.

3. Фінляндія: У Фінляндії діє онлайн-платформа "Kansalaisaloite", де громадяни можуть створювати петиції та збирати підписи для внесення законодавчих змін. Якщо петиція набирає понад 50 000 підписів, вона розглядається в парламенті.

4. Швеція: У Швеції діє система електронних петицій "Skrivunder". Громадяни можуть створювати петиції та збирати підписи в Інтернеті. Якщо петиція набирає понад 10 000 підписів, вона може бути обговорена в парламенті.

Ці приклади свідчать про успішне використання електронних петицій у різних країнах для залучення громадян до політичного процесу та впливу на прийняття рішень уряду. Ці системи допомагають забезпечити більшу прозорість, участь громадян та демократію у прийнятті рішень. Україна також може взяти на увагу цей міжнародний досвід та розвинути свою систему електронних петицій для зміцнення громадського участі та впливу на прийняття рішень у країні.

Давайте зазирнемо в історію створення петицій. Перше масове збирання підписів під петицією відбулося у Великобританії в 1838 році. Крім того, Великобританія стала чи не першою країною, де було запроваджено механізм інтернет-петицій спочатку на регіональному рівні [7].

У 1999 році парламент Шотландії дав старт порталу «E-petitioner», за допомогою якого громадяни могли направити депутатам звернення через спеціальну електронну форму. Першою такою петицією стала ініціатива Всесвітнього фонду дикої природи (WTF) щодо створення національного парку в частині узбережних територій [2].

На загальнодержавному рівні е-петиції у Британії з'явилися у 2006 році з ініціативи тодішнього прем'єр-міністра Тоні Блера. Щоправда, згодом система була розкритикована і закрита, а у 2011 році замінена на іншу.

У тому ж 2011 році в США було запроваджено сайт «We the People», що дозволяє направляти електронні петиції президентській адміністрації.

На місцевому рівні одними з перших електронні петиції ввели англійські міста Бристоль і Кінгстон-на-Темзі (2004).

У 2012 році в Шотландському окрузі Файф у місцевій раді не вистачало грошей для продовження фінансування центру для дітей з особливими потребами, тому було вирішено його закрити. Батьки ж дізналися про таке рішення ради лише через місцеву газету «Файф Хералд». Ініціатором подання петиції став місцевий депутат, який зареєстрував петицію на сайті GoPetition. В своєму зверненні він акцентував увагу на тому, що центр ніколи не буває порожнім, а, закривши його, влада позбавить дітей з особливими потребами відпочинку та належної турботи. Крім того, в таких центрах діти перебувають у дружній атмосфері та забувають про свою інакшість. Кампанія зі збору підписів почалася у лютому 2012 року. Набравши всього 509 підписів за півтора роки, петиція все ж таки змогла привернути увагу місцевої влади до проблеми дитячого центру в Едін Парку. Результатом кампанії стало отримання батьками, які пов'язані із дитячим центром, листа, в якому говорилося, що двері центру відкриті, і на них радо чекають [8, с. 45–47].

Юридичне врегулювання електронних петицій в українському законодавстві став доступний українцям 7 років тому, відколи у 2015 році було внесено зміни до Закону України «Про звернення громадян» щодо електронного звернення та електронної петиції № 577-VIII (від 2 липня 2015 року). Згідно з цією поправкою, громадяни України отримали право звертатись до Президента України, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, органу місцевого самоврядування з електронними петиціями через офіційний веб-сайт органу, якому вона адресована, або веб-сайт громадського об'єднання, що збирає підписи на підтримку електронної петиції.

Електронні петиції, як і звернення громадян, можуть складатися у довільній формі. Проте законодавство висуває певні обов'язкові вимоги до їх змісту і структури. По-перше, в електронній петиції має бути викладено суть звернення, зазначено прізвище, ім'я, по батькові автора (ініціатора) електронної петиції, адресу електронної пошти. По-друге, на веб-сайті відповідного органу або громадського об'єднання, що здійснює збір підписів, обов'язково зазначаються дата початку збору підписів та інформація щодо загальної кількості та переліку осіб, які підписали петицію. По-третє, Закон встановлює, що електронна петиція не може містити заклики до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання між-етнічної, расової, релігійної ворожнечі, заклики до вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини [9, с. 27–28]. Саму ж процедуру подання петиції можна умовно поділити на кілька етапів: ініціювання петиції, перевірка змісту петиції органами влади на відповідність вимогам закону, оприлюднення петиції на офіційному веб-сайті, збір підписів під петицією, надсилання петиції на розгляд адресату, розгляд та оприлюднення результатів розгляду.

Органи місцевого самоврядування, відповідно до Закону України, мають право самостійно встановлювати строки та необхідну кількість голосів для того, аби петицію було розглянуто. Втім, законодавець рекомендує наступну градацію мінімальної кількості голосів необхідної для розгляду петиції відповідно до кількості жителів населеного пункту:

- 1) до 1 тисячі жителів – не менше ніж 50 підписів;
- 2) від 1 тисячі до 5 тисяч жителів – не менше ніж 75 підписів;
- 3) від 5 тисяч до 50 тисяч жителів – не менше ніж 100 підписів;
- 4) від 100 тисяч до 500 тисяч жителів – не менше ніж 250 підписів;

5) від 500 тисяч до 1 мільйона жителів – не менше ніж 500 підписів;

6) понад 1 мільйон жителів – не менше ніж 1000 підписів [10, с. 65–66].

Здебільшого органи місцевого самоврядування дотримуються рекомендацій Закону України «Про звернення громадян» у положенні про кількість необхідних голосів. Що ж стосується відведеного часу, то тут ситуація різниться від міста до міста.

Наприклад, у Житомирі для того, аби петиція була розглянута, вона має набрати 250 голосів упродовж 90 днів. У Полтаві для проведення аналогічної процедури виділяється 60 днів, у Херсоні і Черкасах – по 30 днів, і 20 днів в Ужгороді. Всі ці міста мають приблизно однакову кількість населення.

У великих містах – таких як Одеса або Дніпро – треба зібрати 1000 підписів впродовж 90 днів, а в Києві за ті ж 90 днів – 10 000. Показовим в цьому плані є досвід Вінниці та Луцька, де під збір підписів на підтримку петицій відводиться всього 14 днів. Хоч разом із тим зменшується і кількість необхідних підписів: 300 у Вінниці та 350 у Луцьку.

Все це говорить про те, що аби використати інструмент електронної петиції у повній мірі, необхідно чітко розуміти специфіку громади, потенційний рівень активності громадян для того, щоб встановити розумні пороги для необхідної кількості підписів, та скільки під збір підписів відвести часу. Бо час в умовах збору підписів під петиціями місцевого рівня грає ключову роль, адже подекуди через те, що кампанія збору підписів передбачає досить тривалий час (90 днів), проблема за цей період може вже бути вирішена або перейти у стадію, коли її неможливо вирішити [7].

Може здатися, що петиція – це дуже складно і вимагає забагато часу, але у випадку, якщо все зроблено вірно, то мета виправдовуватиме засоби. В дійсності, щоб все пройшло, як слід, необхідно зробити буквально кілька речей.

В першу чергу – визначитись із суб'єктом, до кола повноважень якого входить можливість вирішення проблеми. По-друге – переконатись, що ця проблема не має локальний характер і турбує не лише вас. По-третє – дотриматись всієї процедурної частини із написанням тексту петиції. І останнє, але одне з головного – проводити промо-акцію і залучати всіх зі свого оточення до процесу збору підписів. Звучить складно, але в дійсності у більшості випадків вистачає регулярних постів у соціальних мережах. Головне – щоб проблема, вказана у петиції, мала інформаційне поле і залишалась у свідомості людини навіть після того як вона зробить пару «кліків» на підтримку петиції.

Висновок полягає в тому, що електронні петиції є важливим інструментом громадського участі в прийнятті рішень. Міжнародний досвід показує, що електронні петиції можуть бути успішно використані для залучення громадян до політичного процесу. Україна також має свою систему електронних петицій, яка потребує подальшого розвитку та вдосконалення для забезпечення більшої ефективності та прозорості.

На основі аналізу міжнародного досвіду та української практики електронних петицій, можна запропонувати такі заходи для покращення системи електронних петицій в Україні:

1. Підвищення освітньої компетентності: Здійснення інформаційних кампаній та навчальних програм з метою підвищення освітньої компетентності громадян щодо електронних петицій. Це може включати пояснення процедур створення петицій,

користування платформою та вплив, який може бути здійснений через петиції.

2. Популяризація платформи: Здійснення активних заходів для популяризації платформи електронних петицій серед громадян. Це може включати проведення інформаційних кампаній, просування через соціальні медіа, організацію тренінгів та семінарів для громадських організацій та активістів.

3. Покращення процесу розгляду: Вдосконалення процедури розгляду петицій та забезпечення швидкого та прозорого розгляду кожної петиції. Доцільно розробити чіткі критерії для розгляду та відповіді на петиції, а також встановити обов'язкові терміни для відповіді відповідних органів.

4. Забезпечення зворотного зв'язку: Забезпечення системи зворотного зв'язку між владними органами та громадянами, що подали петиції. Це може включати автоматичну повідомлення про стан розгляду петиції, регулярну інформацію про вжиті заходи та рішення, а також можливість спілкування між петиціонерами та владними органами.

5. Постійне вдосконалення платформи: Розробка та впровадження нових функцій на платформі електронних петицій, зокрема, можливість обговорення петицій, збільшення зручності використання та доступності для різних категорій користувачів.

Ці заходи допоможуть забезпечити більшу ефективність, прозорість та громадську участь у системі електронних петицій в Україні.

Висновки. Можна сказати, що електронні петиції мають важливе значення як інструмент громадського участі у політичному процесі. Міжнародний досвід показує успішне використання електронних петицій у різних країнах світу, де вони стимулюють залучення громадян до обговорення та вирішення важливих суспільних питань. Україна також має свою систему електронних петицій, але для досягнення більшої ефективності та прозорості необхідно продовжувати її розвиток та вдосконалення. Потрібно зосередитися на підвищенні свідомості громадян про можливість використання петицій, сприяти швидкому та прозорому розгляду петицій, а також забезпечити зворотний зв'язок між громадянами та владними органами. Розвиток системи електронних петицій може сприяти зміцненню демократії, громадського впливу та залученню громадян до прийняття важливих рішень у країні.

Отже, слід зазначити, що інструмент взаємодії влади і суспільства має як свої переваги так і свої недоліки. По-перше, електронні петиції стали популярними, влада запроваджує е-сервіси і дослухається до громадян. Потрібно щоб автори петицій стали лідерами громадської думки і сформували активні соціальні спільноти. Проте, законодавче регулювання електронних петицій має ряд недоліків та неточностей, що потребують усунення та законодавчого врегулювання. Також повинна бути в Україні і культура ініціювання петицій, люди не завжди є достатньо обізнаними, тому потрібно проводити спеціальні освітницькі програми та форуми для інформування населення.

В Одеській області чотири міських ради долучились до Єдиної платформи місцевих петицій: Балтська ОТГ, Теплодарська та Чорноморська міські, Овідіопольська селищна, а також Балтська районна рада.

Наразі електронні петиції в українських реаліях скоріше розглядаються як один із видів «диванного активізму». Адже за ста-

тистикою більшість користувачів обмежують свою участь у вирішенні проблеми парою «кліків», аби віддати свій голос. Подальша доля цих петицій не завжди цікавить громадян [10, с. 71].

Часто політична воля налаштована на низький рівень освіченості активістів, які не до кінця розрізняють межі повноважень органів місцевої влади або ігнорують встановлену форму подання петиції. Хоча у відповідь на кожну електронну петицію повідомляються результати її розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням. Відповідь на електронну петицію не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднюється на офіційному веб-сайті органу, якому вона була адресована, а також надсилається у письмовому вигляді автору (ініціатору) електронної петиції та відповідному громадському об'єднанню, яке здійснювало збір підписів на підтримку відповідної електронної петиції.

Література:

1. Афанасьєва В. Електронна демократія в дії: як працюватиме е-петиція? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2015/08/4/7076514/>
2. Белікова М.І. Електронні петиції: переваги та недоліки. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/13014/1/Bielikova_13-15.pdf
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови. 5-те вид. К.; Ірпінь: Перун, 2005. 1008 с.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>
6. Ткачук А. В. Місцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К.: ТОВ «Софія». 2012. С. 35–38.
7. Малиновська І. М. Електронне петиційне рухання в Україні: аналіз стану та проблеми. *Право України*. 2018. № 3. С. 73–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pr_2018_3_17
8. Портнова В. М. Електронні петиції: практика та проблеми застосування в Україні. *Публічне управління: теорія та практика*. 2019. Вип. 1(20). С. 43–53. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/pu/2019-1/doc/3/03.pdf>
9. Черній В. Електронна петиція як інструмент громадського впливу. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 26–29. URL: <http://visnyk.kh.ua/wp-content/uploads/2016/11/10cherniip26-29.pdf>
10. Кульчицька І. Електронні петиції в Україні: становлення та перспективи розвитку. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 64–75. URL: <http://www.lawjournal.com.ua/archive/no-2-2019/issue-3/vkulchitska.pdf>

Polunina O. Electronic petitions: international experience and Ukraine

Summary. Functioning of Electronic Petitions in Ukraine as a Means of Communication with the President of Ukraine Abstract: This article explores the functioning of electronic petitions in Ukraine as a means of communication with the President of Ukraine. Special attention is given to the legislative regulation of the service through which petitions can be submitted via a dedicated section on the Official Internet Representation website at petstson.president.gov.ua, highlighting both its positive and negative aspects. Ways to improve this form of official communication are proposed.

We live in the digital era, where the internet permeates all spheres of social life, making it more transparent and open. Digitization has also reached the realm of politics, introducing the concept of e-governance, which aims to save time for every citizen spent on paperwork in the circles of bureaucratic hell to solve various levels of everyday problems. In other words, now it is possible to accomplish the same tasks in just a few clicks without leaving home, instead of navigating through numerous instances. Such innovations are particularly important for local self-governance [1, с. 38–40].

One of the tools of electronic self-governance is the electronic petition. It is not only a digital version of a paper petition but also a specific appeal with a particular issue posted on a dedicated electronic platform, where people can vote to support the petition's provisions. It also contains recommendations and instructions to be followed. Essentially, a petition is a formal written request signed by multiple individuals. The request is addressed to the authorities to address a specific problem stated in the petition text. To get your petition noticed by the President, it must gather 25,000 signatures within 3 months.

The article analyzes electronic petitions as a tool for public participation and influence on political processes. The international experience of using electronic petitions is outlined, focusing on successful practices and challenges faced by countries during their implementation. In the context of Ukraine, the existing system of electronic petitions is examined, and its advantages and disadvantages are identified. It is noted that electronic petitions contribute to increased civic engagement, transparency, and efficiency of governance. In conclusion, successful implementation of electronic petitions in Ukraine requires political will, technological resources, and public support.

Key words: electronic petition, citizen's appeal, petition initiator, legislation, communication.